

«مطالعات جامعه‌شناسی»

سال دوم، شماره هشتم، پائیز ۱۳۸۹

ص ص ۷۷ - ۹۱

جدال سنت و مُدرنیته در راستای ساختن و برساختن هویتِ جمعی
جوانان در جوامع شبه مُدرن (تبیین جامعه‌شناختی رابطه سرمایه فرهنگی
و ابعاد هویتِ جمعی تحت تأثیر قومیت)

دکتر جمال محمدی^۱

دکتر کمال خالقی‌پناه^۲

فردین محمدی^۳

تاریخ دریافت مقاله: ۱۳۹۱/۱۲/۷

تاریخ پذیرش نهایی مقاله: ۱۳۹۲/۶/۹

چکیده

جامعه‌شناسان بر این باورند که هویت امری اجتماعی-تاریخی است و در طول زمان نیروهای متفاوتی در ساخت آن نقش دارند. در جوامع سنتی مذهب، خانواده و قومیت از مهم‌ترین عوامل مؤثر بر هویت افراد محسوب می‌شدند، اما در جوامع مُدرن عواملی مانند سرمایه فرهنگی که دست‌آورد خود افراد جامعه است، هویت آن‌ها را بر می‌سازد. بنابراین امروزه سرمایه فرهنگی تأثیر زیادی بر شکل‌گیری هویت‌های جمعی دارد. پژوهش حاضر تلاشی است در راستای تبیین رابطه سرمایه فرهنگی دانشجویان با شکل‌گیری ابعاد هویتِ جمعی تحت تأثیر قومیت آن‌ها. برای نیل به این هدف چارچوب نظری این پژوهش، به کمک تلفیقی از نظریات کاستلز، گیدنز و تامپسون تدوین گردید. جامعه آماری تحقیق شامل دانشجویان دانشگاه کردستان در سال تحصیلی ۹۰-۱۳۸۹ می‌باشد که با استفاده از فرمول کوکران و روش نمونه‌گیری طبقه‌ای نسبی ۳۰۰ نفر از آن‌ها انتخاب گردید. نتایج پژوهش گویای آن است که در میان دانشجویان کُرد، سرمایه فرهنگی بیشترین ضریب همبستگی را با هویت قومی دارد و در میان دانشجویان غیر کُرد، بیشترین ضریب همبستگی سرمایه فرهنگی در رابطه با هویت جهانی است. واژگان کلیدی: هویت جمعی، سرمایه فرهنگی، قومیت.

۱. استادیار گروه جامعه‌شناسی دانشگاه کردستان.

۲. استادیار گروه جامعه‌شناسی دانشگاه کردستان.

۳. کارشناس ارشد جامعه‌شناسی و پژوهشگر مسائل اجتماعی.

بیان مسأله

اگر چه سابقه موضوع هویت و منشاء آن همزاد با انسان است، اما بروز حوادث مختلف اجتماعی در سال‌های اخیر که به طور عمده ناشی از تغییر و تحولات اقتصادی و صنعتی بوده‌اند، مشکل‌های زیادی برای جوامع پدید آورده است و روند روزافزون دشواری‌های ناشی از این دگرگونی‌ها، اهمیت و نقش هویت جمعی را برای برنامه‌ریزان اجتماعی و فرهنگی نمایان ساخته است. بدیهی است که دگرگونی‌های اقتصادی و صنعتی، دگرگونی‌های اجتماعی و فرهنگی گسترده‌ای را موجب گردیده و بافت اجتماعی را از حالت سنتی به شکل مدرن و حتی شبه مدرن (نیمه مدرن-نیمه سنتی) درآورده است (بشیریه، ۱۳۸۷: ۱۳). علاوه بر آن، این دگرگونی‌ها موجب گسترش شهرنشینی، تغییر روحیات و دگرگونی نگرش مردم جامعه نسبت به مسائل مختلف اجتماعی گردیده است. آسیب‌های ناشی از دگرگونی نظام فرهنگی و تغییر الگوهای سنتی، پرسش‌های بسیاری را برای اندیشمندان حوزه علوم اجتماعی در رابطه با موضوع هویت جمعی مطرح نموده است (نیازی و دیگری، ۱۳۸۶: ۵۶). در واقع در جامعه امروزی به دلیل تحولات صنعتی و گسترش ارتباطات حوزه مطالعه جدیدی در باب هویت و مؤلفه‌های آن باز شده است. از این رو یکی از ابعاد مورد مطالعه زندگی انسان معاصر هویت و به ویژه هویت جمعی اوست.

واژه هویت در یک معنا به ویژگی یکتایی (فردیت)، یعنی تفاوت‌های اساسی که شخصی را از اشخاص دیگر متمایز می‌کند، اشاره دارد (فکوهی و پارسا پڑوه، ۱۳۸۱: ۱۲۸؛ به نقل از Byron, 1998). هویت جمعی نیز شناسه‌ی آن قلمرویی از زندگی اجتماعی است که ضمیر «ما» خود را متعلق به آن می‌داند و در برابر آن احساس تعهد و تکلیف می‌کند. مثل ما کردها، ما ایرانیان، ما انسان‌ها و غیره. این که ما در مرحله‌ی اول خود را با کدام یک از این هویت‌ها معرفی می‌کنیم و در برابر آن احساس تعهد و تکلیف می‌کنیم، هویت جمعی ما را نشان می‌دهد. این هویت جمعی را می‌توان در سطحی کوچک و خاص به بزرگ و عام دسته‌بندی کرد. مانند قوم، کشور، جهان و هم‌نوع (توسلی و دیگری، ۱۳۸۱: ۹).

اندیشمندان علوم اجتماعی بر این باورند که محتوای هویت افراد بسته به این که تحت شرایط زمانی و مکانی زاینده چه مکانیسم‌هایی باشد، تغییرپذیر است. به عنوان مثال در جوامع سنتی عواملی مانند مذهب، خانواده، ملیت، نژاد و قومیت از مهم‌ترین عوامل مؤثر بر هویت افراد محسوب می‌شدند، اما جوامعی که مدرنیته یا فرآیندهای مربوط به آن را تجربه کرده‌اند، هویت افراد را دستاوردهای خود آن‌ها برمی‌سازد. بنابراین هویت امری اجتماعی-تاریخی است و در طول زمان نیروهای متفاوتی در ساخت آن نقش دارند (Tajfel, 1981: 2). افراد این هویت جمعی را در فرآیند اجتماعی شدن و زندگی در جامعه کسب می‌کنند و نوع و مختصات آن به ویژگی‌های جامعه، خود فرد و کم و کیف روابط متقابل بین فرد و جامعه بستگی دارد. لذا با تغییر و تحولات اجتماعی است که هویت‌های جمعی نیز تغییر و تحول می‌یابند (عبداللهی، ۱۳۷۴: ۶۵). به این ترتیب با وضعیت ایجاد شده در دنیای امروزی، دیگر نمی‌توان هویت جمعی افراد را تنها به کمک مفاهیم ساختاری و کلان تبیین کرد، بلکه برای بررسی و ارائه الگویی از مؤلفه‌های هویت جمعی

جوانان لازم است از مفاهیمی هم‌چون سرمایه فرهنگی کمک گرفت، زیرا تغییرات به وجود آمده در عرصه فرهنگی در چند دهه‌ی اخیر، سبب گسترش آموزش‌های تخصصی در زمینه‌های مختلف و ورود حجم زیاد کالاهای فرهنگی از قبیل کتاب، فیلم، موسیقی و مطبوعات در تیراژها و عناوین مختلف در بازارهای مصرفی شده است که مخاطبان اصلی این کالاهای فرهنگی، جوانان می‌باشند. به همین دلیل اندیشمندان بر این باورند که امروزه عناصر فرهنگی به ویژه سرمایه فرهنگی به اقشار مختلف جامعه از جمله جوانان هویت می‌بخشند (ابراهیمی و دیگری، ۱۳۸۹: ۱۲).

با توجه به تاریخ اجتماعی کشورمان و تحولات آن می‌توان گفت جامعه ایرانی در دهه‌های اخیر، فرآیندهای مدرنیته را تجربه کرده و مدرنیزاسیون اکثر حوزه‌ها را تحت تأثیر قرار داده و ارزش‌های جدیدی مثل علم‌آموزی، تخصص، مهارت، هنر، زبان‌آموزی و بازدید از مکان‌های تاریخی و تفریحی را رواج داده است و این ارزش‌های مدرن موجب تکثر ارزش‌ها و تمایزگذاری و شکل‌گیری هویت افراد بر حسب ملاک‌های امروزی هم‌چون سرمایه فرهنگی شده است. بنابراین می‌توان گفت که امروزه در جوامع مدرن یا جوامعی مثل ایران که فرآیندهای مربوط به آن را تجربه کرده‌اند و جامعه‌ای نیمه مدرن - نیمه سنتی به شمار می‌آیند، اشکال جدید سرمایه به ویژه سرمایه فرهنگی بر تولید و بازتولید هویت‌های جمعی تأثیر به‌سزایی دارد و هویت جمعی امروز جوانان متأثر از عناصر فرهنگی نوین از جمله سرمایه فرهنگی است. بدین ترتیب با تغییر ملاک‌های هویت‌بخش در بین افراد جامعه به ویژه جوانان، تحقیق حاضر در جستجوی آن است که به بررسی تجربی همبستگی بین سرمایه فرهنگی و ابعاد مختلف هویت جمعی بپردازد. به عبارت دیگر، بخشی از مسأله پژوهش بررسی میزان سرمایه فرهنگی و ابعاد هویت جمعی و سنجش همبستگی بین سرمایه فرهنگی و هویت‌های قومی، ملی و جهانی جوانان است.

بخش دیگر تحقیق مربوط به این مسأله است که در کشوری مانند ایران که متشکل از چند قوم متفاوت است و هنوز برجستگی قومی در میان برخی از این قومیت‌ها (مانند قوم کرد) به چشم می‌خورد، تأثیر سرمایه فرهنگی بر هویت جمعی این قومیت‌ها چگونه است؟ یکسان است یا متفاوت؟ به عبارت دیگر، تأثیر سرمایه فرهنگی بر هویت جمعی کردها که یکی از بزرگ‌ترین بلوک‌های قومی خاورمیانه به شمار می‌آیند و به دلایلی مانند پیشینه سیاسی - تاریخی، جمعیت زیاد، حضور منسجم در چهار کشور ایران، عراق، سوریه و ترکیه، قدمت نشانگرهای فرهنگی، داشتن شبکه‌های تلویزیونی ماهواره‌ای کردی، شکل‌گیری اجتماعات مجازی قومی، داشتن دولت خودمختاری در عراق و بین‌المللی شدن مسأله کرد نسبت به سایر اقوام ایرانی دارای برجستگی قومی هستند (قادرزاده، ۱۳۸۸) و هنوز هم این برجستگی قومی در مناطق گردنشین احساس می‌شود، چگونه است؟ آیا تأثیر سرمایه فرهنگی بر هویت جمعی کردها همانند تأثیر سرمایه فرهنگی بر هویت جمعی سایر افرادی است که در آن‌ها و در مناطق آن‌ها برجستگی قومی ملموس نیست؟ آیا افرادی که سرمایه فرهنگی بالایی دارند و برجستگی قومی در مناطق آن‌ها ملموس است (مانند دانشجویان کرد) با افرادی که سرمایه فرهنگی بالایی دارند، ولی

برجستگی قومی در مناطق آن‌ها ملموس نیست مانند دانشجویان تهرانی، اصفهانی، شیرازی، سمنانی، به لحاظ داشتن سطوح و ابعاد هویت جمعی با هم تفاوت دارند؟ و در صورت داشتن تفاوت، کدام بُعد هویت جمعی در هر کدام از این گروه‌ها غالب است؟ بنابراین پژوهش حاضر علاوه بر سنجش میزان سرمایه فرهنگی، ابعاد هویت جمعی و همبستگی میان آن دو، به بررسی نقش «برجستگی قومی افراد» بر «رابطه تأثیر سرمایه فرهنگی بر هویت جمعی آن‌ها» می‌پردازد و نقش قومیت را به عنوان یک متغیر مداخله‌گر در این رابطه مورد بررسی قرار می‌دهد. لازم به ذکر است که بررسی تأثیر سرمایه فرهنگی (به مثابه منبع هویتی جامعه مدرن) بر هویت جمعی افراد و بررسی نقش برجستگی قومی (به مثابه منبع هویتی جامعه سنتی) در رابطه مذکور در جامعه‌ای مانند ایران، به معنای جدال سنت و مدرنیته در راستای ساختن و بر ساختن هویت افراد در جوامع شبه‌مدرن (نیمه مدرن - نیمه سنتی) است (بشیری، ۱۳۸۷: ۱۳).

پیشینه تحقیق

خوشبختانه در سال‌های اخیر در زمینه عوامل مؤثر بر هویت جمعی به ویژه رابطه سرمایه فرهنگی و هویت جمعی پژوهش‌هایی صورت گرفته است، اما پیش‌فرض اصلی این پژوهش‌ها بر این مبنا بوده که جامعه ایران به لحاظ قومیتی جامعه یکنواخت است و مدرنیته را به صورت کامل تجربه نموده و مؤلفه‌های جامعه سنتی در آن زوده شده است، در صورتی که جامعه ایران جامعه‌ای در حال گذار است که به طور همزمان مؤلفه‌های جامعه سنتی و مدرن در آن وجود دارد (همان). در ذیل به تعدادی از این پژوهش‌ها اشاره می‌شود. حسین‌زاده (۱۳۸۸) در تحقیقی با عنوان «بررسی رابطه سرمایه فرهنگی و هویت اجتماعی در بین دانشجویان» با استفاده از روش پیمایشی به بررسی رابطه ابعاد سه‌گانه سرمایه فرهنگی و هویت اجتماعی در بین دانشجویان دانشگاه تبریز پرداخت. نتایج این پژوهش نشان داد که بین سرمایه فرهنگی و ابعاد هویت جمعی، همبستگی مثبت وجود دارد. بیشترین همبستگی سرمایه فرهنگی با هویت ملی، قومی، دینی و فردی است و کم‌ترین همبستگی آن با هویت جهانی است.

در تحقیقی دیگر، ابراهیمی و بهنوئی (۱۳۸۹)، رابطه بین سرمایه فرهنگی جوانان و مؤلفه‌های هویت اجتماعی فردی و جمعی آنان را با استفاده از روش پیمایش مورد بررسی قرار دادند. نتایج به دست آمده بیانگر وجود همبستگی بین سرمایه فرهنگی جوانان و مؤلفه‌های هویتی آن‌ها بود و بیشترین ضریب همبستگی سرمایه فرهنگی با مؤلفه‌های هویت شخصی و گروهی و کم‌ترین میزان ضریب همبستگی نیز با مؤلفه‌های هویت ملی، خانوادگی و مذهبی بود. شارع‌پور و خوش‌فر (۱۳۸۱) نیز در تحقیقی با عنوان «بررسی رابطه سرمایه فرهنگی و هویت اجتماعی جوانان» رابطه ابعاد مختلف سرمایه فرهنگی را با نحوه تعریف افراد از خویشتن بررسی و همبستگی سرمایه فرهنگی را با برجستگی هویت‌های مختلف اجتماعی مورد مطالعه قرار دادند و برای سنجش متغیر وابسته (هویت اجتماعی) در این تحقیق از آزمون TST استفاده نمودند. نتایج تحقیق گویای آن بود که بین سرمایه فرهنگی و برجستگی انواع چهارگانه هویت

همبستگی مثبت وجود دارد. نیازی و کارکنان (۱۳۸۶)، نیز در تحقیقی با استفاده از روش پیمایشی به مطالعه و بررسی رابطه ابعاد نظری سرمایه فرهنگی و هویت اجتماعی در بین دانشجویان شاغل دانشگاه کاشان پرداختند. نتایج به دست آمده از این پژوهش حاکی از وجود رابطه معنادار بین دو متغیر سرمایه فرهنگی و هویت اجتماعی در سطح ۹۵ درصد اطمینان بود.

ادبیات و چارچوب نظری

واژه هویت (Identity) به لحاظ لغوی از واژه identitas مشتق شده و در دو معنای ظاهراً متناقض به کار می‌رود: ۱. همسانی و یکنواختی مطلق ۲. تمایز. اگر چه دو معنای ذکر شده متناقض و متضاد به نظر می‌آیند، ولی در اصل به دوجنبه اصلی و مکمل هویت معطوف هستند (گل محمدی، ۱۳۸۱: ۲۲۲). جامعه‌شناسان بر این باورند که هویت به واسطه دیالکتیک میان فرد و جامعه شکل می‌گیرد. آن‌ها معتقدند که هویت اگرچه در نگرش‌ها و احساسات افراد نمود یافته، ولی بستر شکل‌گیری آن زندگی جمعی است. هویت جمعی نمود یافته در شخصیت، کاملاً به صورت اجتماعی و به واسطه مراحل مختلف اجتماعی ساخته می‌شود (همان: ۲۲۳). ریشه عمده بحث‌های مربوط به هویت در جامعه‌شناسی را می‌توان به نظریاتی نسبت داد که در چارچوب دیدگاه کنش متقابل نمادین در مورد «خود» مطرح گردید. مید به عنوان صاحب‌نظر این دیدگاه معتقد است که «خود» در جریان کنش متقابل اجتماعی و در فرایند جامعه‌پذیری تکوین می‌یابد. در این فرایند کودک به واسطه تعامل با دیگران، به ویژه با اعضای خانواده، همبازی‌ها، دوستان و معلمان و شرکت در بازی‌های فردی و جمعی، به تدریج می‌آموزد که در نقش دیگران قرار گیرد و از نگاه آن‌ها به اعمال خود نگاه کند (عبداللهی، ۱۳۷۴). از نظر مید خود هم شناسا است و هم شناخته، زیرا که دارای دویخش فاعلی و مفعولی است. «من فاعلی» همان واکنش ارگانیسم به رویکردهای دیگران است، اما «من مفعولی»، مجموعه سازمان‌یافته‌ای از رویکرد دیگران است که فرد پذیرفته است. رویکرد دیگران من مفعولی را می‌سازد و سپس شخص به عنوان یک من فاعلی نسبت به آن واکنش نشان می‌دهد. شخص با درک من مفعولی‌اش، به وجود خودش به عنوان یک شناخته آگاهی می‌یابد (کوزر، ۱۳۷۷: ۴۴۶). در نظریه اجتماعی مید، فرد و جامعه در تقابل با هم تعریف نمی‌شوند؛ جامعه همان مناسبات اجتماعی میان افراد است و افراد نیز خارج از همین مناسبات اجتماعی نمی‌توانند وجود داشته باشند و «خود» یک امر تکوینی است و در جریان تعاملات و مناسبات اجتماعی با دیگران شکل می‌گیرد و زمینه اجتماعی نقش مهمی در شکل‌گیری آن دارد (دیلینی، ۱۳۸۷: ۲۷۰). کنش‌گرایان نمادین بر خلاف ساختارگرایان هویت را پدیده‌ای در حال ایجاد شدن و جدید می‌دانند که در هیچ زمان و مکانی ثابت نخواهد بود و همواره در حال شکل‌گیری و تغییر است.

لوکمان و برگر نیز بر این باورند که هویت در برگزیده نقش‌ها و گرایش‌هایی است که فرد در طول مدت جامعه‌پذیری درونی کرده است. بنابراین هویت در جریان فرآیند جامعه‌پذیری شکل می‌گیرد، باقی

می‌ماند، تغییر می‌کند و از نو شکل می‌گیرد. با توجه به این رویکرد هویت حاصل دیالکتیک واقعیت ذهنی و عینی است که در برابر ساختارهای اجتماعی معین واکنش نشان داده و موجب حفظ، تغییر یا شکل‌گیری مجدد ساختارهای اجتماعی می‌شود (برگر و دیگری، ۱۳۸۷: ۲۳۶). امانوئل کاستلز نیز به عنوان یکی از اندیشمندان بزرگ حوزه هویت، بر این باور است که تمام هویت‌ها بر ساخته می‌شوند و برای برساختن هویت‌ها از مواد و مصالحی نظیر تاریخ، جغرافیا، زیست‌شناسی، رؤیاهای شخصی، دستگاه قدرت و الهامات دینی استفاده می‌شود، اما افراد این مواد خام را می‌پروراند و معنای آن‌ها را مطابق با نیروهای اجتماعی و پروژه‌های فرهنگی‌ای که ریشه در ساخت اجتماعی و چارچوب زمانی- مکانی آن‌ها دارد، از نو تنظیم می‌کنند. وی با اذعان به این که ساخت اجتماعی هویت همیشه در بستر روابط قدرت صورت می‌پذیرد، بین سه صورت و منشأ برساختن هویت تمایز قائل می‌شود: نخست، هویت مشروعیت‌بخش، که توسط نهادهای غالب جامعه ایجاد می‌شود تا سلطه‌ی آن‌ها را بر کنشگران اجتماعی گسترش دهد و عقلانی کند. دوم، هویت مقاومت که به دست کنشگرانی ایجاد می‌شود که در شرایطی قرار دارند که از طرف منطقی سلطه بی‌ارزش دانسته می‌شود یا داغ ننگ بر آن زده می‌شود و سوم، هویت برنامه‌دار که کنشگران اجتماعی آن را با استفاده از مواد و مصالح فرهنگی موجود ساخته و با توسل به آن موقعیت‌شان را در جامعه از نو تعریف می‌کنند (کاستلز، ۱۳۸۰: ۲۸-۲۶). نظریات گیدنز نیز در راستای هویت تلاشی است در جهت حذف شکاف میان فرد و جامعه و کنش و ساختار. به نظر او فرآیندهای هویت‌یابی و هویت‌سازی در دوران مدرن را فقط با در نظر گرفتن تأثیرات دو سویه افراد و ساختارهای اجتماعی می‌توان تبیین کرد. گیدنز بر این باور است، هویت انسان در کنش متقابل با دیگران ایجاد می‌شود و در جریان زندگی پیوسته تغییر می‌کند و هیچ کس هویت ثابتی ندارد. هویت همواره در حال ایجاد و عوض شدن است (گیدنز، ۱۳۷۸: ۱۵). جان تامپسون از دیگر نظریه‌پردازان این حوزه معتقد است با تحول جوامع مدرن فرایند خود شکل‌پذیری بازتابی‌تر و بازتر می‌شود، بدان معنا که افراد برای ساختن هویتی منسجم، بیش از پیش به منابع شخصی خودشان باز می‌گردند. در عین حال، فرایند خود شکل‌پذیری به گونه‌ای فزاینده با مواد نمادین رسانه‌ای تغذیه شده و دامنه‌ی گزینش‌ها را برای افراد بسیار وسعت بخشیده است (تامپسون، ۱۳۸۰: ۲۶۰-۲۵۳). در نهایت گروهی از جامعه‌شناسان بر این باورند که هویت پدیده‌ای تاریخی- اجتماعی است که در زمان‌های متفاوت نیروهای متفاوتی در برساختن آن نقش دارند (گل محمدی، ۱۳۸۱: ۲۲۲). بنابراین در این پژوهش، با رجوع به اغلب دیدگاه‌های نظری برای تحلیل جامعه‌شناختی هویت جمعی در میان دانشجویان، چارچوب نظری از تلفیقی از نظریات برساخت‌گرایی هویت مانند کاستلز، گیدنز و تامپسون تدوین و تنظیم گردیده است. با توجه به این چارچوب نظری، هویت پدیده‌ای تاریخی- اجتماعی است که در زمان‌های متفاوت نیروهای متفاوتی در برساختن آن نقش دارند و در عصر مدرن افراد جهت برساختن هویتی منسجم، به منابع شخصی خودشان باز می‌گردند و با استفاده از مواد و مصالح فرهنگی موجود هویت خود را بر ساخته و با توسل به آن، موقعیت‌شان را در جامعه از نو تعریف می‌کنند، اما در جوامعی مانند ایران

به دلیل وجود همزمان مؤلفه‌های جامعه سنتی و مدرن، منابع هویتی متفاوتی مانند سرمایه فرهنگی (به مثابه منبع هویتی جامعه مدرن) و برجستگی قومی (به مثابه منبع هویتی جامعه سنتی) بر فرآیند شکل‌گیری هویت جمعی افراد تأثیرگذار هستند که این امر منجر می‌گردد بُعد غالب هویت جمعی افراد در این جوامع متفاوت باشد.

فرضیه‌های تحقیق

۱. بین میزان سرمایه فرهنگی دانشجویان کُرد و هویت قومی آن‌ها تفاوت وجود دارد.
۲. بین میزان سرمایه فرهنگی دانشجویان کُرد و هویت ملی آن‌ها تفاوت وجود دارد.
۳. بین میزان سرمایه فرهنگی دانشجویان کُرد و هویت جهانی آن‌ها تفاوت وجود دارد.
۴. بین میزان سرمایه فرهنگی دانشجویان غیر کُرد و هویت قومی آن‌ها تفاوت وجود دارد.
۵. بین میزان سرمایه فرهنگی دانشجویان غیر کُرد و هویت ملی آن‌ها تفاوت وجود دارد.
۶. بین میزان سرمایه فرهنگی دانشجویان غیر کُرد و هویت جهانی آن‌ها تفاوت وجود دارد.
۷. بین متغیرهای زمینه‌ای نظیر (جنسیت، سن و تاهل) و هویت جمعی تفاوت وجود دارد.

تعریف مفهومی و عملیاتی

سرمایه فرهنگی: از نظر بوردیو سرمایه فرهنگی در برگزیده تمایلات پایدار فرد است، یعنی شامل گرایش‌ها و عاداتی است که در طی فرآیند جامعه‌پذیری حاصل می‌شوند و مواردی مانند کالاهای فرهنگی، مهارت‌ها و انواع دانش مشروعه را شامل می‌شود (Burdieu, 1986: 47). بوردیو سرمایه فرهنگی را دارای سه بُعد می‌داند: الف) سرمایه فرهنگی تجسم یافته: مانند مهارت هنری یک دانشجو. ب) سرمایه فرهنگی عینیت یافته: مانند آثار هنری، کتاب و آلات موسیقی (ج) سرمایه فرهنگی نهادی و ضابطه‌ای: مانند مدرک تحصیلی و تصدیق حرفه کار (Ibid). سرمایه فرهنگی بر اساس مطالعات تجربی خارجی و داخلی و منابع موجود به صورت عادت‌واره فرهنگی، مالکیت کالاهای فرهنگی، مهارت هنری - فرهنگی، مدرک تحصیلی، مدارک آموزشی و هنری شاخص‌سازی و عملیاتی شده است (غائب، ۱۳۸۶؛ Burdieu & Paeron, 1990, Nakhaie & Curtis, 1998, Sullivan, 2001, Burdieu, 1986).

هویت جمعی و ابعاد آن

هویت جمعی تعریفی است که افراد بر مبنای عضویت در گروه‌های اجتماعی از خویش‌تن دارند. تمامی ویژگی‌ها و رفتارهایی که تمایزی میان ما و دیگران می‌گذارند، مؤلفه‌های مفهوم هویت جمعی به شمار می‌روند. مثل زبان، نژاد، دین، قوم، آداب و رسوم، طبقه و شغل (علیزاده‌ا قدم و دیگران، ۱۳۸۹: ۱۸۵). هویت جمعی دارای سه بُعد قومی، ملی و جهانی است. هویت جهانی ترکیبی از گرایش‌ها و احساسات و

وابستگی‌های فرد نسبت به عناصر و ارزش‌های جهانی است که موجب وحدت و انسجام جهانی می‌شود. هویت ملی به معنای احساس تعلق و وفاداری به عناصر و نمادهای مشترک در اجتماع ملی است. هویت قومی نیز ترکیبی از گرایش‌ها و احساسات و وابستگی‌های فرد نسبت به عناصر و ارزش‌های قومی در نظر گرفته می‌شود (حبی و دیگران، ۱۳۸۹: ۱۰۸).

هویت جمعی بر اساس بررسی‌های تجربی خارجی و داخلی و منابع موجود به صورت انتخاب همسر، دوست‌یابی، ارجحیت نام فرزندان، افتخار به مشاهیر، افتخار به سرود ملی، تعلق به سرزمین، ارجحیت موسیقی، زبان و لباس عملیاتی شده است (قادرزاده، ۱۳۸۸؛ عزیززاده اقدم و دیگران، ۱۳۸۹؛ حبی و دیگران، ۱۳۸۹؛ نیازی و کارکنان، ۱۳۸۶).

روش تحقیق

تحقیق حاضر به لحاظ روش از نوع پیمایشی است، از نظر بُعد زمانی از نوع مقطعی، به لحاظ هدف از نوع کاربردی و از نظر دامنه از نوع خرد می‌باشد، زیرا واحد تحلیل فرد (دانشجویان دانشگاه کردستان) می‌باشد. در این پژوهش برای سنجش متغیرهای مستقل و وابسته از ابزار پرسشنامه استفاده شده است. برای تهیه پرسشنامه تحقیق شاخص‌های مربوط به هر کدام از متغیرها، با توجه به مبانی نظری و پژوهش‌های قبلی استخراج و هر شاخص متناسب با سطح سنجش و با استفاده از طیف خاصی مورد سنجش قرار گرفته‌اند. جامعه آماری تحقیق نیز شامل دانشجویان دانشگاه کردستان در سال تحصیلی ۹۰-۱۳۸۹ می‌باشد که به صورت تقریبی ۱۰۸۰۰ نفر می‌باشند. جهت برآورد حجم نمونه از فرمول کوکران

$$n = \frac{Nt_{\alpha}^2(pq)}{Nd^2 + t_{\alpha}^2(pq)}$$

طبقه‌ای نسبی به کار برده شد. بر همین اساس در تحقیق حاضر برای انتخاب نمونه طبقه‌ای از دانشجویان، جمعیت بر حسب دانشکده‌ها سازمان داده شد، سپس تعداد متناسبی از زن و مرد را انتخاب نمودیم. به دلیل آن که هدف تحقیق، تبیین رابطه سرمایه فرهنگی و ابعاد هویت جمعی بین دو گروه دانشجویان کُرد و غیر کُرد می‌باشد، فرآیند نمونه‌گیری به طوری طراحی گردید که حجم متناسبی به هر گروه اختصاص یابد. سپس اطلاعات گردآوری شده از گروه‌ها (با مشورت اساتید رشته آمار) به تفکیک وارد نرم افزار آماری SPSS شده و بعد از انجام آزمون‌های آماری متعدد، نتایج به دست آمده مورد مقایسه قرار گرفتند و با انجام این مقایسه، نتایج اصلی تحقیق در راستای پاسخ به مسأله تحقیق به دست آمد.

اعتبار و پایایی پرسشنامه

در این تحقیق برای تعیین اعتبار ابزار اندازه‌گیری از اعتبار صوری استفاده شده است. برای این منظور، پس از آزمون مقدماتی و ایراد اصلاحات، پرسشنامه در اختیار جمعی از اساتید و محققان علوم اجتماعی که

دارای دانش نظری و پژوهشی در زمینه مربوطه بودند، قرار گرفت. برای تعیین پایایی نیز به دلیل آن که غالباً طرح سؤالات یکسان از پاسخگویان ثابت در دو مقطع زمانی امکان پذیر نبود، از روش آلفای کرونباخ استفاده گردید، زیرا این روش سازگاری درونی سؤالات پرسشنامه را مورد بررسی قرار می دهد. جهت سنجش پایایی ابزار گردآوری داده ها در مرحله اول پیش آزمون به عمل آمد و پرسشنامه اولیه در میان ۳۰ نفر زن و مرد (۱۰ درصد از کل پاسخگویان) توزیع شد و پس از گردآوری داده ها با استفاده از نرم افزار SPSS آلفای کرونباخ آن محاسبه گردید. نتایج پایایی شاخص های تحقیق به شرح ذیل است.

جدول شماره (۱): ضریب آلفای کرونباخ متغیرهای مستقل و وابسته

نام متغیر	تعداد گویه ها	تعداد مشاهده	آلفای کرونباخ	وضعیت روایی
سرمایه فرهنگی	۱۲	۳۰	۰/۷۲۰	دارای روایی (۰/۷) > α
هویت قومی	۱۳	۲۹	۰/۷۵۸	دارای روایی (۰/۷) > α
هویت ملی	۱۳	۲۹	۰/۸۰۷	دارای روایی (۰/۷) > α
هویت جهانی	۱۲	۲۹	۰/۸۶۱	دارای روایی (۰/۷) > α

بررسی توصیفی متغیرهای زمینه ای

در بررسی توصیفی متغیرهای زمینه ای از میان پاسخگویان، ۴۷ درصد مرد و ۵۳ درصد زن می باشند. به لحاظ تأهل نیز ۸۷ درصد مجرد و ۱۳ درصد متأهل هستند. از نظر مقطع تحصیلی، ۴ درصد دکتری، ۷۹ درصد کارشناسی، ۱۷ درصد کارشناسی ارشد و به لحاظ قومیتی نیز ۵۸ درصد پاسخگویان کُرد و ۴۲ درصد غیر کُرد می باشند. دامنه سنی جمعیت نمونه بین سن ۱۹ تا ۳۱ سال می باشد که بیشترین افراد در گروه سنی ۲۳ قرار دارند. هم چنین میانگین سنی پاسخگویان سن ۲۴ سالگی می باشد.

بررسی توصیفی متغیرهای اصلی تحقیق به تفکیک دو گروه دانشجویان کُرد و غیر کُرد

نتایج توصیفی متغیر مستقل (سرمایه فرهنگی) و متغیر وابسته (هویت جمعی) در میان دانشجویان کُرد و غیر کُرد حاکی از آن است که در ۵۸ درصد دانشجویان کُرد، میزان هویت قومی زیاد، ۲۸ درصد در حد متوسط و ۱۴ درصد ضعیف می باشد. به لحاظ هویت ملی نیز، سطح هویتی ۶۷ درصد کُردها ضعیف، ۲۲ درصد متوسط و ۱۱ درصد سطح زیاد می باشد. به لحاظ هویت جهانی، ۴۲ درصد سطح زیاد، ۳۷ درصد متوسط و ۲۱ درصد ضعیف می باشد. به لحاظ سرمایه فرهنگی نیز ۴۱ درصد دانشجویان کُرد دارای سرمایه فرهنگی زیاد، ۳۳ درصد سطح متوسط و ۲۶ درصد دارای سرمایه فرهنگی ضعیف می باشند.

درباره دانشجویان غیر کُرد نیز بایستی گفت با توجه به نتایج به دست آمده هویت قومی در میان دانشجویان غیر کُرد، ۲۲ درصد در سطح زیاد، ۲۲ درصد در سطح متوسط و ۵۶ درصد در سطح ضعیف می باشد. به لحاظ هویت ملی نیز، سطح هویتی ۱۴ درصد غیر کُردها ضعیف، ۳۲ درصد متوسط و ۴۴ درصد

سطح زیاد می‌باشد. به لحاظ هویت جهانی، ۶۰ درصد سطح زیاد، ۲۴ درصد متوسط و ۱۶ درصد ضعیف هستند. به لحاظ متغیر مستقل (سرمایه فرهنگی) نیز ۵۰ درصد دانشجویان غیر کُرد دارای سرمایه فرهنگی زیاد، ۳۶ درصد سطح متوسط و ۱۴ درصد دارای سرمایه فرهنگی ضعیف می‌باشند.

آزمون فرضیه‌های تحقیق

ارزیابی فرضیه‌های تحقیق مهم‌ترین بخش فرآیند تحقیق است. این تحقیق شامل هفت فرضیه اصلی است که در مورد رابطه دو متغیر مستقل «سرمایه فرهنگی» و «متغیرهای زمینه‌ای» با متغیر وابسته «ابعاد هویت جمعی» است. در این بخش فرضیه‌ها را به کمک روش‌های آماری مورد بررسی و آزمون قرار داده شده‌اند. فرضیات اول تا سوم تحقیق در مورد رابطه بین متغیر مستقل «سرمایه فرهنگی» و متغیر وابسته «ابعاد هویت جمعی» در میان دانشجویان کُرد می‌باشد. از آنجا که هر دو متغیر در سطح فاصله‌ای می‌باشند برای ارزیابی رابطه آن‌ها از ضریب همبستگی پیرسون استفاده شده است.

فرضیه اول تحقیق در مورد وجود تفاوت بین سرمایه فرهنگی و هویت قومی در میان دانشجویان کُرد می‌باشد. با توجه به نتایج به دست آمده به دلیل آن که سطح معناداری کمتر از (۰/۰۵) است، وجود رابطه سرمایه فرهنگی و هویت قومی در میان دانشجویان کُرد تأیید می‌گردد. ضریب همبستگی این دو متغیر نیز برابر با (۰/۶۴) می‌باشد که بیانگر همبستگی مثبت و شدت رابطه قوی بین این دو متغیر است. بدان معنا که با افزایش سرمایه فرهنگی در میان دانشجویان کُرد، هویت قومی آن‌ها نیز افزایش می‌یابد. بنابراین رابطه خطی مثبت بین سرمایه فرهنگی و هویت قومی در میان دانشجویان کُرد تأیید می‌گردد. دومین فرضیه تحقیق در مورد وجود تفاوت بین سرمایه فرهنگی و هویت ملی دانشجویان کُرد است. نتایج به دست آمده بیانگر آن است که بین این دو متغیر تفاوت وجود دارد، زیرا سطح معناداری این دو متغیر کمتر از (۰/۰۵) است. در این راستا باید گفت که مقدار همبستگی سرمایه فرهنگی و هویت ملی برابر با (۰/۲۳) می‌باشد که بیانگر رابطه خطی مثبت است، البته شدت این رابطه ضعیف می‌باشد. نتایج آزمون رابطه سرمایه فرهنگی و هویت جهانی در میان دانشجویان کُرد (فرضیه سوم) بیانگر وجود تفاوت و رابطه معنادار و مستقیم بین این دو متغیر می‌باشد. ضریب همبستگی این دو متغیر نیز برابر با (۰/۴۹) می‌باشد که بیانگر همبستگی مثبت و شدت رابطه قوی آن‌ها است.

جدول شماره (۲): نتایج ضریب همبستگی سرمایه فرهنگی و ابعاد هویت جمعی دانشجویان کُرد و غیر کُرد

متغیرها	دانشجویان کُرد	دانشجویان غیر کُرد
مستقل	مستقل	مستقل
وابسته	وابسته	وابسته
هویت قومی	۰/۶۴	۰/۱۴
هویت ملی	۰/۲۳	۰/۴۲
هویت جهانی	۰/۴۹	۰/۶۸

چهارمین فرضیه تحقیق در مورد وجود تفاوت بین سرمایه فرهنگی و هویت قومی دانشجویان غیر کُرد است. نتایج به دست آمده بیانگر آن است که بین این دو متغیر تفاوت وجود دارد، زیرا سطح معناداری این دو متغیر کمتر از (۰/۰۵) است و ضریب همبستگی این دو متغیر نیز (۰/۱۶) می‌باشد که بیانگر رابطه خطی مثبت و شدت رابطه ضعیف می‌باشد فرضیه پنجم تحقیق در مورد وجود تفاوت بین سرمایه فرهنگی و هویت ملی در میان دانشجویان غیر کُرد است. نتایج به دست آمده مؤید وجود تفاوت بین سرمایه فرهنگی و هویت ملی در میان این گروه از دانشجویان می‌باشد. ضریب همبستگی این دو متغیر نیز برابر با (۰/۴۲) است که بیانگر همبستگی مثبت بین این دو متغیر است. نتایج آزمون رابطه سرمایه فرهنگی و هویت جهانی دانشجویان غیر کُرد (فرضیه ششم) نیز بیانگر وجود تفاوت و رابطه معنادار و مستقیم این دو متغیر با شدت رابطه قوی (۰/۶۸) می‌باشد.

آزمون تفاوت میانگین ابعاد هویت جمعی بر حسب جنسیت

هدف از بررسی رابطه جنسیت دانشجویان با ابعاد هویت جمعی، مقایسه میانگین متغیر وابسته در سطوح مختلف جنسیت است، یعنی می‌خواهیم میانگین ابعاد هویت جمعی دانشجویان زن و مرد را با هم مقایسه کنیم. نتایج آزمون t نشان می‌دهد که میانگین نمره‌ی دختران و پسران در این متغیرها با هم تفاوت ندارد و با توجه به سطح معناداری می‌توان گفت، رابطه معناداری بین ابعاد هویت جمعی و جنسیت وجود ندارد.

جدول شماره (۳): آزمون تفاوت میانگین ابعاد هویت جمعی بر حسب جنسیت

متغیر	مقوله	میانگین	آماره t	درجه آزادی	سطح معناداری
هویت قومی	دختر	۴۰/۱۲	۱/۳۶	۲۸۱/۱	۰/۲۴۱
	پسر	۴۰/۹۶			
هویت ملی	دختر	۳۹/۱۲	۱/۷۵	۲۷۵/۷	۰/۳۱۲
	پسر	۳۸/۹۶			
هویت جهانی	دختر	۴۰/۴۸	۱/۶۳	۲۸۷/۵	۰/۰۶۵
	پسر	۴۰/۸۷			

آزمون تفاوت میانگین ابعاد هویت جمعی بر حسب وضعیت تاهل

نتایج آزمون تفاوت میانگین ابعاد هویت جمعی دانشجویان مجرد و متأهل بیانگر آن است که بین میانگین ابعاد هویت جمعی پاسخگویان مجرد و میانگین ابعاد هویت جمعی پاسخگویان متأهل تفاوت وجود ندارد. بنابراین رابطه میان ابعاد هویت جمعی دانشجویان با وضعیت تاهل آن‌ها تأیید نمی‌گردد.

جدول شماره (۴): آزمون تفاوت میانگین ابعاد هویت جمعی بر حسب تاهل

متغیر	مقوله	میانگین	آماره t	درجه آزادی	سطح معناداری
هویت قومی	مجرد	۳۹/۲۴	۱/۹۶	۳۱۱/۲	۰/۰۸۶
	متاهل	۳۹/۷۶			
هویت ملی	مجرد	۴۱/۱۱	۲/۱۲۶	۳۰۸/۵	۰/۰۹۲
	متاهل	۴۱/۶۳			
هویت جهانی	مجرد	۴۱/۰۵	۱/۸۵۲	۳۰۳/۹	۰/۱۸۹
	متاهل	۴۰/۸۵			

آزمون رابطه ابعاد هویت جمعی بر حسب سن

برای سنجش میزان همبستگی دو متغیر سن و ابعاد هویت جمعی از ضریب همبستگی پیرسون استفاده گردید، زیرا سطح سنجش هر دو متغیر در سطح فاصله‌ای می‌باشد. نتایج آزمون مذکور حاکی از آن است که میان دو متغیر تفاوت و رابطه معناداری وجود ندارد.

جدول شماره (۵): نتایج ضریب همبستگی سن و ابعاد هویت جمعی دانشجویان

متغیرها	ضریب همبستگی پیرسون	نتیجه ارزیابی		
مستقل وابسته	مقدار	سطح معناداری		
سن	هویت قومی	۰/۰۵	۰/۱۶۴	عدم تأیید رابطه
سن	هویت ملی	۰/۰۱۱	۰/۲۷۹	عدم تأیید رابطه
سن	هویت جهانی	۰/۱۲	۰/۰۶۹	عدم تأیید رابطه

تحلیل رگرسیون ساده

در این تحقیق برای یافتن مدل و الگوی مناسبی که بر مبنای آن بتوان با توجه به مقادیر متغیرهای مستقل اقدام به پیشگویی متغیر وابسته نمود، از تحلیل رگرسیونی استفاده شده است، زیرا دقت و توانایی اندازه‌گیری این روش بسیار بالا است و استفاده از این تکنیک در مقام داوری میزان عینیت را افزایش می‌دهد (غیاثوند، ۱۳۸۷: ۱۵۳). جدول شماره (۶) ضریب تعیین رگرسیونی مربوط به متغیر مستقل با

متغیرهای وابسته را نشان می‌دهد. با توجه به ضریب تعیین به دست آمده، در مورد متغیر مستقل سرمایه فرهنگی و هویت قومی در میان دانشجویان گرد می‌توان گفت حدود ۳۸/۷ درصد از اطلاعات هویت قومی در شاخص سرمایه فرهنگی نهفته است. به بیان دیگر، متغیر سرمایه فرهنگی به تنهایی، البته بدون کنترل کردن سایر متغیرها، حدود ۳۹ درصد از تغییرات متغیر هویت قومی کردها را تبیین می‌کند. نتایج رگرسیون ساده سرمایه فرهنگی و هویت ملی کردها نیز بیانگر آن است که متغیر سرمایه فرهنگی به تنهایی حدود ۵ درصد از تغییرات متغیر هویت ملی را تبیین می‌کند. نتایج رگرسیونی متغیر سرمایه فرهنگی و هویت جهانی کردها نیز بیانگر آن است که حدود ۲۲/۹ درصد از اطلاعات هویت جهانی این قوم در شاخص سرمایه فرهنگی نهفته است.

جدول شماره (۶): نتایج رگرسیون ساده سرمایه فرهنگی و ابعاد هویت جمعی دانشجویان گرد و غیر گرد

دانشجویان غیر گرد		دانشجویان گرد		متغیرها	
ضریب تعیین	سطح معناداری	ضریب تعیین	سطح معناداری	وابسته	مستقل
۰/۰۰۰	۰/۰۱۹	۰/۰۰۰	۰/۳۸۷	هویت قومی	۳
۰/۰۰۰	۰/۱۶	۰/۰۰۰	۰/۰۴۷	هویت ملی	۴
۰/۰۰۰	۰/۴۵	۰/۰۰۰	۰/۲۲۹	هویت جهانی	۵

نتایج رگرسیون ساده متغیر سرمایه فرهنگی و ابعاد هویت جمعی در بین دانشجویان غیر گرد نیز حاکی از آن است که حدود ۱/۹ درصد از اطلاعات هویت قومی دانشجویان غیر گرد در شاخص سرمایه فرهنگی آن‌ها نهفته است. به بیان دیگر، متغیر سرمایه فرهنگی به تنهایی حدود ۲ درصد از تغییرات متغیر هویت قومی را تبیین می‌کند. نتایج رگرسیون ساده سرمایه فرهنگی و هویت ملی غیر کردها نیز بیانگر آن است که متغیر سرمایه فرهنگی بدون کنترل کردن سایر متغیرها، حدود ۱۶ درصد از تغییرات متغیر هویت ملی را تبیین می‌کند. در مورد متغیر مستقل سرمایه فرهنگی و هویت جهانی غیر کردها نیز می‌توان گفت متغیر سرمایه فرهنگی حدود ۴۵ درصد از تغییرات متغیر هویت جهانی را تبیین می‌کند. نکته قابل توجه آن است که در میان متغیرهای وابسته‌ای که متغیر مستقل «سرمایه فرهنگی» با آن‌ها رابطه همبستگی دارد، متغیر سرمایه فرهنگی با متغیر هویت قومی کردها و هویت جهانی غیر کردها دارای بیشترین ضریب تعیین می‌باشد. به طوری که هویت جهانی غیر کردها، هویت قومی کردها و هویت جهانی کردها به ترتیب به ضرایب تعیین (۴۵)، (۳۸/۷) و (۲۲/۹) در رتبه‌های اول، دوم و سوم قرار دارند.

نتایج تحقیق

نتایج توصیفی بیانگر آن است که بُعد غالب هویت جمعی در میان دانشجویان گرد، هویت قومی، سپس هویت جهانی است و در میان دانشجویان غیر گرد، هویت جهانی بُعد غالب هویت جمعی می‌باشد

و در هر دو گروه هویت ملی در سلسله مراتب ترجیحات هویتی در جایگاه نازلی قرار دارد. نتایج آزمون فرضیه‌ها بیانگر وجود رابطه معنادار و مثبت میان سرمایه فرهنگی و ابعاد هویت جمعی است که مؤید نظریه آن دسته از اندیشمندان علوم اجتماعی است که بر این باورند محتوای هویت هر فرد تحت شرایط زمانی و مکانی تغییرپذیر است و هویت امری اجتماعی - تاریخی است و در زمان‌های متفاوت نیروهای متفاوتی در ساخت آن نقش دارند (Tajfel, 1981: 2).

هم‌چنین آزمون همبستگی و رگرسیون نشان داد که در میان دانشجویان کُرد، سرمایه فرهنگی بیشترین ضریب همبستگی و قدرت پیش‌بینی را با هویت قومی دارد و در میان دانشجویان غیر کُرد، بیشترین ضریب همبستگی و قدرت پیش‌بینی سرمایه فرهنگی در رابطه با هویت جهانی است. بنابراین نتایج تحقیق بیانگر آن است که در کشوری مانند ایران که با تنوع قومی وسیع و تلفیقی از مؤلفه‌های جامعه سنتی و مدرن، تأثیر سرمایه فرهنگی تحت‌الشعاع متغیر قومیت (برجستگی قومی) قرار دارد و این امر سبب گردیده که اقوام متفاوت (یعنی افرادی که در مناطقی زندگی می‌کنند که برجستگی قومیتی در آن‌جا ملموس است و مناطقی که چنین شرایطی ندارند)، به لحاظ بُعد هویت جمعی، متفاوت باشند. به طوری که هویت جمعی غالب دانشجویانی که سرمایه فرهنگی بالایی دارند، ولی کُرد می‌باشند، هویت قومی است و هویت جمعی غالب دانشجویانی که سرمایه فرهنگی بالایی دارند، ولی غیر کُرد می‌باشند، هویت جهانی است. این نتیجه بیانگر آن است که در جامعه نیمه سنتی - نیمه مدرن ایرانی، به دلیل حضور همزمان مؤلفه‌های جامعه سنتی و مدرن، نه تنها تأثیر سرمایه فرهنگی بر ابعاد هویت جمعی در همه گروه‌ها یکسان نیست و تحت تأثیر قومیت می‌باشد، بلکه مؤلفه‌های جامعه سنتی و مدرن در راستای ساخت و برساخت هویت در جدال و رقابتی تنگاتنگ با همدیگر هستند و منابع هویتی چندگانه‌ی سنت و مدرن هویت افراد چنین جامعه‌ای را شکل می‌دهند. از سوی دیگر، نتایج تحقیق حاضر از آن جنبه که بیانگر آن است که بین سرمایه فرهنگی و ابعاد هویت جمعی تفاوت و رابطه معنادار مثبت وجود دارد، مؤید نتایج تحقیقات ابراهیمی و بهنویی (۱۳۸۹)، شارع‌پور و خوش‌فر (۱۳۸۱) و نیاززی و کارکنان (۱۳۸۶) می‌باشد، اما از آن جنبه که بیانگر آن است که تأثیر سرمایه فرهنگی بر ابعاد هویت جمعی در جامعه ایران تحت تأثیر قومیت متفاوت می‌باشد، یک دست‌آورد جدید تلقی می‌گردد که سایر تحقیقات پیشین به آن دست نیافته‌اند.

هم‌چنین نتایج تحقیق حاضر بیانگر و مؤید این موضوع است که به دلیل وجود تنوع قومی از یک سو، و فرآیندها و پیامدهای جهانی‌شدن از سوی دیگر، هویت ملی در وضعیت مطلوبی قرار ندارد و هویت قومی و هویت جهانی از آن پیشی گرفته‌اند و در سلسله مراتب ترجیحات هویتی در جایگاه نازلی قرار دارد. بنابراین دولت‌مردان بایستی جهت حفظ ثبات کشور، یکپارچگی ملت و دست‌یابی به مراحل عالی توسعه با تدوین برنامه‌های فرهنگی و اجتماعی مناسب سعی در تقویت هویت ملی در کنار هویت قومی نمایند.

منابع

- ابراهیمی، ق؛ و دیگری. (۱۳۸۹). بررسی رابطه سرمایه فرهنگی، هویت اجتماعی فردی و جمعی جوانان. *مجله جامعه‌شناسی*. سال اول، پیش شماره سوم، ناشر: انجمن جامعه‌شناسی ایران.
- برگر، پ؛ و دیگری. (۱۳۸۷). *ساخت اجتماعی واقعیت*. ترجمه: ف، مجیدی. تهران: انتشارات علمی و فرهنگی، چاپ دوم.
- بشیریه، ح. (۱۳۸۷). *دییچه‌ای بر جامعه‌شناسی سیاسی ایران دوره جمهوری اسلامی*. تهران: انتشارات نگاه معاصر.
- تامپسون، ج. (۱۳۸۰). *رسانه‌ها و مدرنیته*. ترجمه: م، اوحدی. تهران: انتشارات سروش.
- توسلی، غ؛ و دیگری (۱۳۸۱). مناسبات قومی و رابطه‌ی آن با تحول هویت جمعی. *مجله جامعه‌شناسی ایران*. دوره‌ی چهارم، شماره ۳، ناشر: انجمن جامعه‌شناسی ایران.
- حبی، ا و دیگران. (۱۳۸۹). جهانی شدن و هویت‌های محلی و جهانی دانشجویان. *فصلنامه تحقیقات فرهنگی*. شماره ۲، ناشر: پژوهشکده مطالعات فرهنگی و اجتماعی وزارت علوم.
- حسین‌زاده، م. (۱۳۸۸). بررسی رابطه سرمایه فرهنگی و هویت اجتماعی در بین دانشجویان تبریز. *فصلنامه مطالعات ملی*. شماره ۱۰، دیلینی، ت. (۱۳۸۷). *نظریه‌های کلاسیک جامعه‌شناسی*. ترجمه: ب، صدیقی و دیگری. تهران: نشر نی. چاپ اول.
- شارع‌پور، م؛ و دیگری. (۱۳۸۱). رابطه سرمایه فرهنگی با هویت اجتماعی جوانان. *نامه علوم اجتماعی*. شماره دوم، ناشر: انجمن جامعه‌شناسی ایران.
- عبداللهی، م. (۱۳۷۴). بحران هویت، هویت جمعی، دینامیسم و مکانیسم تحول آن در ایران. *نامه علوم اجتماعی*. شماره اول، ناشر: انجمن جامعه‌شناسی ایران.
- علیزاده‌اقدم، م و دیگران. (۱۳۸۹). نقش آموزش در ارتقا شاخص‌های هویت ملی. *فصلنامه تحقیقات فرهنگی*. شماره ۹، ناشر: پژوهشکده مطالعات فرهنگی و اجتماعی وزارت علوم.
- فکوهی، ن؛ و دیگری. (۱۳۸۱). بررسی مردم‌شناسانه شکل‌گیری هویت جمعی در میان دختران نوجوان ساکن اسلام آباد کرج. *نامه انسان‌شناسی*. دوره اول، صص ۱۴۵-۱۲۳.
- قادرزاده، ا. (۱۳۸۸). *هویت جمعی غالب‌گردها در کشورهای ایران و عراق*. رساله‌ی دکتری جامعه‌شناسی. تهران: دانشکده‌ی علوم اجتماعی، دانشگاه علامه طباطبائی.
- کارکنان، م؛ و دیگری. (۱۳۸۶). تبیین جامعه‌شناختی رابطه سرمایه فرهنگی خانواده با هویت اجتماعی جوانان. *فصلنامه مطالعات ملی*. سال هشتم، شماره ۳.
- کاستلز، ا. (۱۳۸۰). *عصر اطلاعات، قدرت هویت*. ترجمه: ح، چاوشیان. تهران: انتشارات طرح نو.
- گل محمدی، ا. (۱۳۸۶). *جهانی‌شدن، فرهنگ، هویت*. تهران: نشر نی. چاپ اول.
- گیدنز، آ. (۱۳۷۸). *تجدد و تشخیص*. ترجمه: ن، موفقیان. تهران: نشر نی. چاپ اول.
- Bourdieu, P, Passero, Geancloude. (1990). **Reproduction in education society and culture**. Sage publication.
- Bourdieu, P. (1986). **The forms of capital**. in j. G. Richardson, handbook of theory and research for sociology of education, greenwood press, new York
- Nakhaie, raze, Curtis, James (1998). Effects of class positions of parents and educational attainment daughters and sons. **The Canadian review of sociology and anthropology**. N;4
- Sullivan, A. (2001). **Cultural capital and educational attainment**.
- Tajfel, Henry. (1981). **Human group and social categories**. Cambridge: Cambridge.